

melyben ez a vers jelentőségéről s a prózában írt tragédiákról értekezik.

A hatodik fejezetben Aspelin egy tekintetet vet Lamotte saját tragédiáira, röviden beszél Voltaire-nak Lamottehoz való viszonyáról és végre egy kis általános áttekintést nyújt összehasonlításainak eredményeiről. A Lessinggel való összehasonlítás, a melylyel minden fejezetben elég sűrűn találkozunk, kissé nehéz munka lehetett, mivel Lessing *Hamburgische Dramaturgie*-ja és Lamotte discours-jai különböző tervezetű munkák. Lessing gyakran csak futólag és esetleg említ Lamotteéval egyező nézeteket. Lamotte általában nem igen fejtette ki azokat az alapkérdéseket, a melyeket Lessing műve második felében tárgyal.

Lamotte majdnem kizárólag a tragédia technikájával foglalkozik. Mindazonáltal azon pontokra nézve, a melyek a két szerzőnél összehasonlíthatók, nagy hasonlóság vehető észre. Ilyen egyezés található a két szerzőnél a következőkben: a föltalálás viszonya a történelemhez, a hármasság, az érdek fontossága, a jellemrajz, a cselekvény fontossága a drámában, a bizalmasok és kíséretők mellőzése, a teljes motiválás törvénye. Ez egyezések sokszor mintegy önkénytelenek Lessingnél; látszik, hogy Lamotte tanítványai összeforrtak gondolkozásmódjával. Lessing azonban hasonlíthatatlanul mélyebb és átölelőbb; mindazáltal sok tekintetben csak is abban van érdeme, hogy a Lamotte-nál találtató helyes nézeteket teljesen kifejtette az ő át- és beható modorában.

Különben ő maga mondotta: „Es ist doch gemeiniglich ein Franzose der den Ausländern über die Fehler der Franzosen die Augen öffnet.“ (H. Dr. 20.) Lehet, hogy Lessingnek Lamotte olvasásakor kezdtek először fölnyílni a szemei; annyi bizonyos, hogy Lamotte sok idővel Lessing előtt utalt a franczia tragédia mindkettejük szerint elhibázott voltára, és hogy Lessingnek Lamotte-ot jól kellett ismernie.

rlr.

M. C. Devas: Studies of family Life. A contribution to social science. London, 1886. Burn and Pates.

A sociologia tudománya, a franczia Le Play figyelmeztetései óta mindinkább a családi élet tanulmányozása felé fordul. Megerősíti a régi hitet, hogy a családi életben rejlik az állami élet alapja, attól függ az egyén jóléte, boldogsága és fűz hozzá egy újat, hogy az egyes

társadalmakat, végre az embert megérteni, csak a családi élet ismeretén keresztül lehetséges.

E szempontokból foglalkozik a családdal szerzőnk is, az oxfordi egyetem tanára, ki már egy megelőző művében*) eredeti fel fogásával és eszméivel meglepte és elismerésre kényszeríté a tudománys világot.

Szerinte a különböző idők és népek családi életének összehasonlítása sokkal fontosabb, mint a különböző alkotmányok tanulmányozása. Mert mit rejt a család fogalma? Az életre egyesült szülőket, a gyermekeket, ezek egymás közti és a szülőkhöz való viszonyát, a vagyoni viszonyt, az örökösödést, az oktatás elemeit, az erkölcsi élet alapját. Tehát a legfőbb momentumokat, melyek az egyént közvetlen érintik, életét megalkotják.

Szerzőnk nem találja megfelelőnek azt a módot, melylyel eddig, egyes kivételeket nem tekintve, a család tanulmányozásánál eljárak. Montesquieu és számos követője, különösen az angoloknál, mindenek fölött pedig Herbert Spencer, kiragadnak egyes jelenségeket, sokszor bizarr szokásokat és erre egész elméletet alapítanak. Formailag meghagyják az inductiót s az eredmény még is csak deductió alakjában jön létre.

Egy másik, még nagyobb félszég, hogy az elnyomorodott, fölötté csekély fejlődési képességgel bíró vadnépeknél tesznek tanulmányokat a végből, hogy az ember eredeti természetére, a civilizált világ őtársadalmára következtethessenek. E nyomorultakat tanulmányozzák, hogy megértsék azokat a félisteneket, a kik megküzdve a természettel, annak uraivá lettek és a polgárosodás alapját megvetették, a kiknek utódai most humanismusból e vadak felé fordulnak, hogy segélyökkel az állatból ember legyen. -- Hogy egy társadalmat megérthessünk, a normális elemeket kell tanulmányozni, nem a betegeket, a nagy tömegekkel kell foglalkoznunk, nem egyes vajudó részecskéekkel.

Szerzőnk tehát, hogy az általa gáncsolt hibába ne essék, a nagy történeti társadalmakat teszi tanulmánya tárgyává. Sarkpontul a keresztyén vallás elfogadását tekinti és osztályozza a társadalmakat, a mint a keresztyén vallást még nem ismerő, a keresztyén vallás tanai szerint élő, s végre e tanokat elhagyó vallásokból alakulnak.

A keresztyénséget nem ismerő családok alkotmányának vizs-

*) *Groundwork of Economies*. London. 1883. Longmann Greers and Comp.

gúlásánál tanulmányozza, bámulatos ismereteket árulva el, a chinai, zsidó, hindu, egyiptomi családot; a görögök és rómaiak életét, valamint a nomád mongol családot.

E fejtegetésekben behatólag elemzi a családi életet alkotó és fentartó tényezőket, ezek hatását a köz- és a magánéletre s ha változnak, hogy mi okból változnak meg. Mindenek előtt azt a tapasztalást szerzi, hogy az, mintha az úgynevezett vad állapot, midőn a fejlődés hatását az emberi életre még nem éreztette, egy általános typus lenne, a leghatározottabb tévedés; valamint az is, mintha erre a fejlődési fokok rendszeresen következnenek egymás után. Az őseredeti állapotban élő vademberek sokféleképp különböznek egymástól, a viszonyok különböző volta szerint. A modern világ, midőn már a természet fölött az emberi értelem többé-kevésbé uralkodik, inkább hoz létre egyenlőt, a különböző civilizált, vagyis az öntudatos ész által kormányzott népeknél, mint az őskor, midőn még az ember a viszonyoknak, a természetnek szolgája volt. S a következő fejlődési fokok sem jönnek elő rendszeresen. Így a többi közt az a szokás, mely gyermekeket inkább az anyához, mint az atyához köti (gynäkokratia) napjainkban úgy tekintetik, mint a melyet teljes nőközösség (polyandria) előz meg. Pedig kétségtelen, hogy Egyiptomban a családfői jog a demoticus korszakban a nőre száll át, míg megelőzőleg, a pyramisok korszakában a férfi bírt vele.

Mielőtt ez ősi állapotokat elhagyná, még igen érdekes fejtegetéseket tesz azon ajándék jelentőségére vonatkozólag, melyet a vőlegény jegyese szülőinek ad. E tényből, mondja, sokan azt magyarázzák, hogy a kezdetleges társadalmakban a nő eladatik és vétetik. Valójában pedig kárpótlásul szolgál a szülőknek a lakodalom körül tett kiadásokért, és ép ezért a régi társadalmakban nemcsak a vőlegény, hanem egyéb meghívott vendégek is tartoznak ajándékot adni. Így a khinaiaknál, a mongoloknál, a görögöknél a homeri korban, a római világ őskorában. A menyasszonyi ajándéknak pedig az volt a célja, hogy a nő vagyona gyarapodjék a közös háztartás érdekében, de meg különösen özvegyisége idejére.

A családi élet eszményét a keresztyén vallás, az evangelium magasztos tanaiiban találja meg; e tanokat, a keresztyén társadalmak sokszor megközelítik, néha megvalósítják. Az út egyszersmind a családi élet boldogságához és nyugalmaához is vezet és a milyen mérvben czélt érnek, olyan mérvben boldogok az egyesek és a családok. E tanok az ember való ismeretén alapulnak. Tekintetbe veszik az emberi gyöngeséget, de Jézus Krisztus bölcsesége megmutatta az

eszközöket, melyekkel az ember képes a folytonos tökéletesedés felé haladni. A keresztyénség nem vallási dogma, vagy egyszerű theoria, hanem a világ újjá teremtője. Új világnézetet, közös erkölcsöket teremt, melyek nem is nevezhetők latin, germán, kelta, vagy bask erkölcsöknek, hanem keresztyén világnézetnek és keresztyén erkölcsöknek. E vallás közös civilisatióra hozza a népeket Jézus Krisztus személyében.

És e tanok hatása alatt boldogok, nyugodtak a társadalmak. A mi zavart és bajt idéz elő, az ellene van e tanoknak. A civilisatio újabb iránya azonban többször megtámadja e tanokat s innen származik társadalmaink megbomlása s a közéletet fenyegető számos veszedelem. Első sorban a család van megtámadva. Szerzőnk egyenesen vaknak nevezi civilisatióunkat, mely az egészséges, tiszta családi életet minden fölé helyezni hirdeti, de azután intézményeiben annak alapját rontja le. A részletesen fejtegetett számos ok közül, melyek e viszás irányban hatnak, különösen a következőket emeli ki.

Az állam beavatkozását a magánéletbe, a helyett, hogy az atyai hatalmat támogatná, a gyermekeknek ad önállóságot akkor, midőn az élet úgy is az egyén izolálása felé terel még a családban is. A családot, mint egységet tekintetbe nem vevő örökösödési törvények. A városi élet erkölcsrontó hatása s a családi életnek, a romlottságára mutató szabályozása, vagyis a rossznak megerősítése; így például az angol törvény (1882 aug. 18-ról) a nőt saját vagyonára egészen függetlenné teszi a férjtől, a dán törvény (1882 május 18-ról) felhatalmazza a nőt, hogy vagyonának jövedelméről a férj beleegyezése nélkül is szabadon rendelkezessék. Az ipar körében beállt változások a férjet, nőt, gyermekeket elvezetik a családi élet köréből. A közoktatás szervezésével a gyermek mindinkább ki lesz véve a szülői felügyelet alól; e téren Amerika jár elől. A franczia polgári törvénykönyv megnehezíti a családi tűzhely fönmaradását a családfő halála után. Az angol szegényügyi törvények kisebbitik a család kötelességét elagott tagjaival szemben, stb.

Még az angol családi életet tartja legmegfelelőbbnek, bár kifogástalannak ezt sem találja. Sajnálattal tapasztalja, hogy a szülők és gyermekek közt, ma már nincs meg az a benső, szíves viszony, a mely jellemezte a régi Angliát.

Az özvegy ma már kénytelen elhagyni otthonát (férje házat), hogy a gyermekeknek helyet engedjen. Igen tanúlságos történeti fejtegetéssel bizonyítja, hogy e szokás csak a XVI. század óta kezd

terjedni. Ajánlja a régihez való visszatérést, az amerikai, homestead szervezetéhez hasonló intézményt. Az angol örökösödési szabályokkal különben meg van elégedve. Míg a continens mindenfelé hivatalos beavatkozást létesített úgy, hogy a családfő halála esetében, a családi vagyon újra és újra liquidáció alá kerül, addig Anglia föntartotta a végrendelkezés szabadságát, mely a gyakorlati életben nem hogy rossz következtetéseket szülne, hanem ellenkezőleg a családi tűzhely biztosítására szolgál s előnyt ad a család tagjainak is. Így gondolkoztak a francziák Canadában: lelkesen védelmezték nyelvöket, nemzetiségöket, de elfogadták az angoloktól a szabad végrendelkezéseket és sehol sem találhatni egészségesebb családi életet, mint épen ott.

Azon népek, kik eltérnek a keresztyénség tanaitól, miután már megismerték, sokkal mélyebben süllyednek, mint a melyek soha sem közeledtek feléjük.

A viszony körülbelül az, a mi a tudatlan és romlott ember közötti. Az egyiknek rossz cselekedete együgyűség, a másiké öntudatos rosszasság. Arra nincs még eléggé fejlődött nép, hogy minden egyes tagja maga alkossa meg magának élete szabályait, melyek lényegben az egyház, vagyis a tíz parancsolat szabályaitól úgy sem térhetnének el. Egyes kiváló szellemeknek sikerülhet talán józan életszabályokat alkotni s erélyökkel magokat ezek követésére kényszeríteni, de a nagy tömegre ez mindig elérhetetlen lesz. S a nagy tömeg, midőn elveti az egyház szabályait, azoktól az elvektől is el távozik, melyek az együttélés alapját képezik.

n—c.

Finnische Märchen, übersetzt von Emmy Schreck. Mit einer Einleitung von Gustav Meyer. Weimar 1887.

E könyv két szempontból érdekes: először, mert benne kapjuk először a finn meséket egy nagy európai nyelven, s másodsor, mert becses adalékok vannak benne az állatmesére vonatkozólag. A regék és mesék Meyer buzdítására fordítottak le.

Meyer bevezetésében elmondja a finn népköltési gyűjtemények keletkezésének történetét, melyet magyarul Barna F. *Kalevala*-jának előszavában olvashatni. A regék és mesék keletkezéséről és elterjedéséről Meyer a következő nézeteket vallja: a legkülönbözőbb népek meséi és regéi gyakran feltűnően hasonlítanak egymáshoz; ezt a különös jelenséget csak az úgynevezett *rándorlási elmélettel*